PVV NAJK VBV VERENIGING BIOLOGISCHE VARKENSHOUDERS DIEREN BESCHERMING VITALE VARKENS HOUDERIJ

PLAN VAN AANPAK DIERWAARDIGE VARKENSHOUDERIJ

Samen bouwen aan een toekomstbestendige varkenshouderij met gezonde, robuuste dieren in een diervriendelijke omgeving.

AMBITIES VAN DE VARKENSHOUDERIJ

De Nederlandse varkenshouderij werkt aan ambitieuze doelen: gezonde dieren, gezonde leefomgeving, gesloten kringlopen, vitale dieren en een diervriendelijke houderij. Daarbij horen ook aantrekkelijke verdienmodellen voor varkenshouders, een stevige positie op de markt én een positieve bijdrage aan het klimaat.

POV, Vereniging Biologische Varkenshouders, NAJK en de Dierenbescherming erkennen dat de Nederlandse varkenshouderij al een sterke basis heeft en verdere stappen wil zetten naar een toekomstbestendige, dierwaardige varkenshouderij met gezonde en robuuste dieren. Dit Plan van Aanpak beschrijft de volgende vervolgstappen voor de gezamenlijke ambitie en wordt de komende jaren gezamenlijk uitgevoerd binnen de Coalitie Vitale Varkenshouderij (CoViVa).

Het streven is een varkenshouderij die wereldwijd voorop loopt in zorg voor en behoud van de integriteit van het varken.

- Het welzijn van de varkens is geborgd, ze worden gehouden in een veilige omgeving, met sociaal contact en hebben goede kwaliteit eten en drinken, gegeven op een wijze die past bij het eet- en drinkgedrag van een varken.
- De dieren presteren optimaal met een krulstaart, doordat ze in een stal worden gehouden waar het varken zich comfortabel voelt, kan voldoen aan zijn eigen individuele gedragsbehoeftes en synchronisatie van gedrag mogelijk is door duidelijke functiegebieden.
- Hierbij hoort een gezond stalklimaat met oog voor bijvoorbeeld hitte- en koudestress.
- Ook krijgen ze de juiste zorg op het juiste moment. Ziekten worden zoveel mogelijk voorkomen door individuele zorg en een diergerichte aanpak.

Dit Plan van Aanpak Dierwaardige Varkenshouderij is onderdeel van het Convenant Stappen naar een dierwaardige veehouderij. Dit convenant is opgesteld door sectororganisaties, marktpartijen, ministerie LVVN en de Dierenbescherming.

DIERWAARDIGE VARKENSHOUDERIJ

De varkenssector laat al jaren zien dat zij in staat is om grote veranderingen door te voeren. Zo is het antibiotica-gebruik sinds 2009 met meer dan 70% teruggedrongen. Varkenshouders tonen aan dat zij doelen het beste kunnen behalen wanneer zij ruimte krijgen voor maatwerk, innovatie en ondernemerschap.
De sector toont ambitie door samen met de Dierenbescherming een plan op te stellen en het voortouw te nemen in de ontwikkeling naar een dierwaardige varkenshouderij. In samenwerking met maatschappelijke partners, wordt gewerkt aan een toekomst waarin dierenwelzijn, gezondheid en economische haalbaarheid hand in hand gaan.
Met dit Plan van Aanpak zet de sector verdere stappen richting een toekomstbestendige bedrijfsvoering met gezonde en robuuste dieren.

Proces van transitie

De uitvoering van het Plan van Aanpak Dierwaardige Varkenshouderij ligt bij de sector zelf en wordt gecoördineerd vanuit CoViVa. Het transitieproces ziet er als volgt uit:

Fase 1: Binnen de varkenshouderij zijn er marktconcepten die vooroplopen en als eerste invulling kunnen geven aan het Plan van Aanpak.
Fase 2: Na (door)ontwikkeling van dierwaardige praktijken binnen de marktconcepten kunnen steeds meer marktpartijen hierom vragen en kunnen meer en meer varkenshouders deze praktijken overnemen. Stapsgewijs wordt de dierwaardige varkenshouderij onderdeel van het ketenkwaliteitssysteem **Holland Varken Quality**.
Fase 3: Wanneer de overgrote meerderheid is overgestapt, volgt wetgeving als sluitstuk om ook de achterblijvers mee te nemen.

Nieuwe stappen in de uitvoering worden gezet op basis van monitoring en/of het mogelijk is gemaakt om de stappen te zetten. Deze monitoring wordt uitgevoerd door een onafhankelijke autoriteit die alle partijen overstijgt, vergelijkbaar met de Autoriteit Diergeneesmiddelen (SDa). De overheid ondersteunt de transitie met investerings-subsidies en hulp bij vergunningverlening. **De eerste stappen zijn gezet. Nu is het moment om door te pakken.**

DE 6 LEIDENDE RDA-PRINCIPES

Het Plan van Aanpak Dierwaardige Varkenshouderij is gebaseerd op de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij' van de Raad van Dieraangelegenheden (RDA). De zienswijze is samengevat in 6 leidende RDA-principes. Deze zijn opgesteld in 2021:

De 6 leidende RDA-principes

Voor varkenshouders vormen deze RDA-principes de basis voor een dierwaardige varkenshouderij. Ze helpen richting te geven aan:

Stalontwerp: Denk aan vrijloopkraamhokken, duidelijke functiegebieden en een optimaal stalklimaat.
Management: Aandacht voor individuele dierzorg, stresspreventie en soorteigen gedrag.
Marktpositie: Voldoen aan maatschappelijke verwachtingen en inspelen op de consumentenvraag. Meerkosten die het gevolg zijn van aanvullende eisen vanuit de markt, worden door de markt vergoed aan de varkenshouder.

Invulling RDA-principes: De RDA-principes zijn leidend in het convenant Dierwaardige Veehouderij en komen terug in sectorplannen zoals het Plan van Aanpak Dierwaardige Varkenshouderij.

Hoe varkenshouders de 6 RDA-principes op het eigen bedrijf kunnen toepassen, wordt vastgelegd in de **Gids voor Goede Praktijken;** een praktisch vertaalslag van de RDA-principes en het Plan van Aanpak.

RANDVOORWAARDEN

Om stappen naar een meer dierwaardige varkenshouderij te zetten, moet een aantal randvoorwaarden worden ingevuld. Deze randvoorwaarden gelden voor de hele keten, maar zeker ook voor de individuele varkenshouder om stappen te kunnen zetten naar het einddoel. Niemand is immers gehouden aan het onmogelijke. We zetten de randvoorwaarden kort op een rij:

1. **Marktopname en verdienvermogen binnen de gehele keten met vergoeding van meerkosten voor de varkenshouder uit de markt, waarbij een label voor het niveau van dierenwelzijn helpt om de zichtbaarheid te verbeteren voor consumenten.**

2. **Vergunningverlening is mogelijk, waarbij tevens de integrale aanpak met andere duurzaamheidsdossiers (zoals stikstof, klimaat etc.) wordt meegenomen.**

3. **Financiering moet mogelijk zijn en er wordt rekening gehouden met het normale investeringsritme van bedrijven. Daarnaast wordt er ondersteuning geboden door o.a. investeringssubsidies, versnelde afschrijvingen en fiscale regelingen voor dierenwelzijn.**

4. **Innovatie voor dierwaardigheid wordt gestimuleerd en blijft mogelijk.**

5. **Stoppende bedrijven hoeven de benodigde stappen niet meer door te voeren.**

6. **Onafhankelijk deskundig praktijkonderzoek, waarbij op praktijkbedrijven wordt getoetst en praktijkervaring wordt meegenomen.**

NIEUWBOUW OF RENOVATIE?

Het Plan van Aanpak Dierwaardige Varkenshouderij is doorgerekend. **Nieuwbouw is aanzienlijk goedkoper dan aanpassingen binnen bestaande stallen.** Aanpassingen doen in bestaande varkensstallen is moeilijk door de constructie van varkensstallen en veroorzaakt suboptimale omstandigheden. De berekende bedragen* zijn voor een gemiddeld bedrijf met behoud van hetzelfde aantal dieren en nieuwbouw:

- Zeugenbedrijf – investering van 1,1 miljoen euro + jaarlijkse kostprijstoename van 21%
- Vleesvarkensbedrijf – investering van 310.000 euro + jaarlijkse kostprijstoename van 12%

Zonder extra opbrengst uit de markt zijn de toegenomen kosten respectievelijk 175% en 51%. Voor uitvoering van het Plan van Aanpak is het belangrijk dat de **randvoorwaarden** worden ingevuld, vooral als het gaat om marktopname en het verdienvermogen van varkenshouders.

ONAFHANKELIJKE AUTORITEIT

Voor een evenwichtige en voortvarende uitvoering van het Plan van Aanpak Dierwaardige Varkenshouderij is een nieuwe, onafhankelijke autoriteit nodig. Deze autoriteit staat boven alle convenantpartijen, bewaakt de voortgang en ziet toe op de stappen die worden gezet door zowel de varkenshouderij als de marktpartijen en de overheid. Dit is volgens de afspraken in het convenant. Stappen naar een dierwaardige veehouderij.

*Bron: Werken aan dierenwelzijn in de veehouderij; een sociaal-economische impactanalyse van Wageningen University & Research en Connecting Agri & Food.

GIDS VOOR GOEDE PRAKTIJKEN

In de transitie naar een dierwaardige varkenshouderij wordt gestuurd op het behalen van duidelijke doelen, niet op het voorschrijven van het exacte middel om deze doelen te bereiken. Immers, ieder bedrijf is anders en vraagt om een andere invulling om de zes leidende RDA-principes toe te passen.

Om varkenshouders ruimte voor maatwerk en innovatie te geven, wordt de Gids voor Goede Praktijken (GvGP) ontwikkeld. Deze gids bundelt bewezen werkwijzen en actuele kennis uit de praktijk. Varkenshouders kunnen hiermee zelf kiezen welke aanpak het beste past bij de eigen bedrijfssituatie, zolang het eindresultaat aansluit bij het Plan van Aanpak Dierwaardige Varkenshouderij.

De GvGP is een levend document: het wordt voortdurend aangevuld met inzichten uit onderzoek, praktijkervaring en bestaande innovatieprogramma's. Zo ondersteunt het varkenshouders bij het maken van dierwaardige keuzes die zowel effectief als haalbaar zijn.

STOPPEN MET INGREPEN
VARKENS MET STAARTEN EN (ZOVEEL MOGELIJK) BALLEN

AMBITIE

Het doel is om de leefomstandigheden van het varken zó te verbeteren dat staartbijten niet meer ontstaat, of – als het toch voorkomt – snel en effectief kan worden gestopt. Waarbij niet-castreren van varkens de standaard is binnen de varkenshouderij. Alleen in natuurlijke houderijsystemen, waar meer kans is op ongewenst berengedrag, wordt aan de hand van een ethisch afwegingsmodel bepaald of castratie noodzakelijk is vanuit dierenwelzijnsperspectief. Als castratie onvermijdelijk is, gebeurt dit altijd onder verdoving en met langdurige napijnbestrijding.

OPGAVEN EN DOELSTELLINGEN

De krulstaart is een goede indicator voor hoe het varken zich voelt en is het vliegwiel voor:

1. Een **goede gezondheid** en de afwezigheid van (chronische) stress – ook bij de zeug tijdens de dracht.
2. Een **passende huisvesting met duidelijke functiegebieden** voor rusten, spelen en exploreren, eten en drinken, en mesten en urineren.
3. Een **prettig stalklimaat** met schone lucht, een aangename temperatuur en **voldoende daglicht**.
4. **Goed management** en vakmanschap van de varkenshouder.
5. Optimale **voeding** en goede **genetica**.

TOELICHTING:

- Varkensbedrijven starten met één van de **krulstaartroutes** (zie: www.krulstaartroutes.nl) om stap voor stap toe te werken naar het houden van varkens met krulstaarten. Staartbijten is een complex en multifactorieel probleem. Elke varkenshouder moet bepalen welke factoren op zijn bedrijf een rol spelen en hoe deze het beste kunnen worden aangepakt. Dit kan betrekking hebben op één of meerdere onderdelen uit de bovenstaande vijf punten.
- Geleerde ‘do’s & don’ts’ en praktische tips worden via de **Gids voor Goede Praktijken (GvGP)** breed gedeeld binnen de sector.
- Er wordt onderzoek opgezet naar het houden van ongecastreerde beren op bedrijven waar factoren zoals ruimte, daglicht en leeftijd vaker leiden tot ongewenst gedrag.
- Er wordt een **afwegingskader** ontwikkeld dat helpt bij de keuze tussen het al dan niet castreren van beren in meer natuurlijke houderijsystemen.

TIJDPAD, ACTIES EN VOORWAARDEN

Tijd	Acties	Voorwaarde
2026-2030	• Ontwikkelen van handelingsperspectief bij staartbijten	Knelpunten NVWA keuring Transportwaardigheid geregeld
	• Doorontwikkelen staartlengte meten aan de slachtlijn	Praktijkrijpheid innovatie
	• Start kennisdelen over houden van varkens met krulstaart	
	• Onderzoek naar managen van beren	Financiering onderzoek
	• Opstellen ethisch afwegingskader	
2027	• Alle varkensbedrijven zijn gestart met ervaring opdoen	
2030	• Alle varkenshouders houden alle varkens met krulstaarten	Meerkosten worden betaald Knelpunten NVWA keuring Transportwaardigheid geregeld
	• Slachterijen monitoren de krulstaart	
	• 66% van de varkensbedrijven castreert niet meer	Markt accepteert berenvlees
2040	• Alle varkenshouders houden alle varkens met krulstaarten	Meerkosten worden betaald Knelpunten NVWA keuring Transportwaardigheid geregeld
	• Niet-castreren van varkens is de standaard, tenzij castratie aantoonbaar beter is voor het welzijn	Markt accepteert berenvlees

FUNCTIEGEBIEDEN

KEUZEMOGELIJKHEDEN EN RUIMTE VOOR SOORTEIGEN GEDRAG

AMBITIE

Het doel is om hokken zo in te richten dat er een duidelijke indeling ontstaat in lig-, eet-, speel-, exploreer- en mestruimte (de zogenaamde “varkens-wc”). Zo worden varkens gestimuleerd om op de juiste plek te mesten of urineren. De rest van het hok blijft daardoor schoner en kan beter worden ingericht voor andere gedragsbehoeften.

OPGAVEN EN DOELSTELLINGEN

Door hokken naar zindelijkheidsgedrag, ligcomfort en exploratiegedrag van het varken aan te passen, ontstaat ruimte voor:

1 Het gerichter inzetten van **brongerichte maatregelen** om ammoniakuitstoot te beperken (zoals dagontmesting). Dit verbetert het stalklimaat en verlaagt de uitstoot naar de omgeving.

2 Een betere **inrichting van de lig-, eet-, speel- en exploreerruimten,** zodat:
- varkens tegelijk kunnen rusten of actief zijn;
- er voldoende, goed bereikbare voer- en drinkplekken zijn die passen bij het soorteigen eetgedrag;
- de vloer geschikt is voor hokverrijking én goed is voor het klauw- en beenwerk.

3 Het verbeteren van de **leefomgeving** door:
- actief stalklimaat te monitoren en bij te sturen;
- hittestress zoveel mogelijk te voorkomen;
- lichtvoorziening en dag/nachtritme te optimaliseren via daglicht en kunstlicht.

Kortom: een hok waarin varkens hun soorteigen gedrag kunnen uiten – van rusten en spelen tot eten, exploreren en mesten – draagt bij aan het houden van tevreden varkens met een **krulstaart.**

TOELICHTING:

Er loopt aanvullend onderzoek naar:
- de invloed van vloertypen op lig- en mestgedrag,
- innovatieve systemen voor ammoniakreductie (zoals dagontmesting en mestkoeling),
- het effect van dichte vloer, roostertype, hokindeling, hokbevuiling en onderkruipmogelijkheden,
- het optimaliseren van voer- en drinksystemen op basis van gedrag en behoefte van het varken.

Resultaten worden opgenomen in de **Gids voor Goede Praktijken (GvGP)**. Op basis daarvan worden ambities verder aangescherpt.
Daarnaast implementeren alle varkensbedrijven binnen vijf jaar de uitkomsten van het onderzoek naar voer- en drinksystemen. Ook wordt hokverrijking verstrekt volgens de geactualiseerde **brochure Hokverrijking** (Wageningen University & Research), die onderdeel is van de GvGP.

TIJDPAD, ACTIES EN VOORWAARDEN

Tijd	Acties	Voorwaarde
2026	Gids voor Goede Praktijken (GvGP) beschrijft:	
	• locatie en invulling ligplek	
	• verstrekken van hokverrijking	
	• voer- en drinksystemen en kwaliteit voer en drinkwater	
	• verschillende manieren voor het inrichten van de varkens-wc en sturing van het mestgedrag van het varken	
	• het bevorderen van de luchtkwaliteit, stalklimaatsturing en het verminderen van het ammoniakgehalte in de stal	
2025	Alle varkenshouders verstrekken hokverrijking conform GvGP.	
2026-2030	Uitvoering onderzoek naar vloer (materiaal en uitvoering), ammoniakreductie, mestgedrag, hokbevuiling, hokindeling, onderkruip en voer-/drinksystemen	Financiering voor onderzoek en pilots
2030	• Alle varkensbedrijven hebben voer- en drinksystemen conform GvGP	
	• Alle varkenshouders monitoren regelmatig het stalklimaat d.m.v. een digitale sensoren of monitoringssysteem	
	• Minimaal 33% van de varkensbedrijven heeft een 'varkens-wc'	Praktijkrijpheid innovatie Vergunningverlening Meerkosten worden betaald uit de markt
	• Bij nieuwbouw wordt overgestapt op systemen als dagontmesting i.p.v. diepe mestputten	Praktijkrijpheid innovatie Vergunningverlening Meerkosten worden betaald uit de markt
	• In minimaal 33% van de bestaande stallen worden maatregelen genomen om luchtkwaliteit te optimaliseren	
	• Onderzoeksresultaten m.b.t. vloer, hokindeling en ammoniakreductie worden opgenomen in GvGP	
	• (Keten/sector)Ambitie m.b.t. implementatie onderzoeksresultaten vloer, hokindeling en ammoniakreductie wordt opgesteld	
2035	• In minimaal 66% van de bestaande stallen zijn maatregelen genomen om luchtkwaliteit te optimaliseren	Praktijkrijpheid innovatie Meerkosten worden betaald uit de markt Vergunningverlening
	• Natuurlijke uitfasering oude mestafvoersystemen bij nieuwbouw	Praktijkrijpheid innovatie Meerkosten worden betaald uit de markt Vergunningverlening
	• Uitrol onderzoeksresultaten m.b.t. vloer, hokindeling en ammoniakreductie conform opgestelde ambitie 2030	Praktijkrijpheid innovatie Meerkosten worden betaald uit de markt Vergunningverlening
2040	• Natuurlijke uitfasering oude mestafvoersystemen bij nieuwbouw	Praktijkrijpheid innovatie Meerkosten worden betaald uit de markt Vergunningverlening

TRANSITIE HUISVESTING KRAAMZEUGEN:

LOS IN HET KRAAMHOK

AMBITIE

Het doel is om zeugen na een kraambedperiode van maximaal vijf dagen los te huisvesten. De zeug krijgt daarbij voldoende ruimte om te liggen, te staan en zich te draaien op een vloer met goede grip. Het kraamhok is zodanig ingericht dat biggen op een veilige manier kunnen slapen, spelen, eten en drinken. Ook wordt gebruik gemaakt van voersystemen die de biggen stimuleren om vast voer en water op te nemen.

OPGAVEN EN DOELSTELLINGEN

Het los houden van de zeug tijdens de kraamperiode is het vliegwiel voor:

1. **Meer bewegingsvrijheid** voor de zeug en de mogelijkheid om **nestmateriaal** aan te bieden.
2. **Intensiever moedercontact**, zodat de band tussen zeug en big wordt versterkt.
3. **Zeug leert biggen eten;** biggen leren **sociaal gedrag**.
4. Het creëren van **meer leefruimte**, waardoor biggen langer bij de zeug kunnen blijven.
5. Een betere **indeling van functiegebieden**, waardoor een microklimaat mogelijk wordt: voldoende warmte voor de biggen in een afgeschermd nest en een koelere zone voor de zeug.
6. Het bieden van **goede zorg aan jonge dieren** door bescherming van de biggen en nog betere overlevingskans tijdens de kraamperiode.

TOELICHTING:

- Er wordt aanvullend onderzoek gedaan naar de praktische inrichting en het managen van vrijloopkraamhokken, vrijloop kraamopfokhokken en groepskraamhokken.
- De opgedane kennis – inclusief tips, do's & don'ts – worden gebundeld in de **Gids voor Goede Praktijken (GvGP)**. De gids beschrijft wat al bekend is over oppervlaktes, functiegebieden, interactie tussen zeug en biggen, leren vast voer opnemen en het aanleren van normaal sociaal gedrag.
- Door meer leefruimte kunnen de biggen in een vrijloopkraamhok langer bij de zeug blijven. Een inventarisatie brengt de praktische mogelijkheden in beeld. De resultaten worden opgenomen in de GvGP.

TIJDPAD, ACTIES EN VOORWAARDEN

Tijd	Acties	Voorwaarde
2026-2030	• Gids voor Goede Praktijken (GvGP) beschrijft reeds bekende goede praktijken voor functiegebieden zeug/big en bijbehorende maatvoeringen, en zeug/big-interactie voor de diverse typen vrijloopkraamhokken	
	• Onderzoek naar de praktische inrichting en de do's en don'ts van het managen van vrijloopkraamhokken o.a. lengte kraambedperiode, vrijloop kraamopfokhokken en groepskraamhokken	Financiering onderzoek: Voldoende capaciteit bij stallenbouwers om de aangepaste kraamhokken te kunnen realiseren. Innovatiekracht bij stalinrichters vereist financiële ondersteuning.
	• Onderzoek naar juiste vloeruitvoering voor zowel zeug als big	Financiering onderzoek
	• Inventarisatie van knelpunten bij overgang naar 28 dagen speenleeftijd en oplossingen daarvoor	Financiering onderzoek
	• Alle zeugen krijgen voor het werpen nestbouwmateriaal	
2030	• Onderzoeksresultaten worden opgenomen in de GvGP	
	• Vrijloopkraamhokken verplicht bij nieuwbouw	Vergunningverlening voor nieuwbouw met vergroot bouwblok waar nodig. Meerkosten worden betaald.
	• Overstap naar minimaal 28 dagen speenleeftijd gekoppeld aan vrijloopkraamhok	Oplossing voor de knelpunten uit inventarisatiestudie. Meerkosten worden betaald uit de markt.
	• Onderzoek gestart naar nut en haalbaarheid van nog latere speenleeftijd, inclusief welzijnsimpact. Hiervoor wordt (praktijk)onderzoek opgezet t.a.v. welzijn zeug en biggen, invloed huisvesting en impact op andere integrale onderwerpen zoals bestaande huisvesting en bedrijfseconomische consequenties	Financiering onderzoek en pilots
2035	• Natuurlijke uitfasering van traditionele kraamhokken bij nieuwbouw of verbouw	Vergunningen worden vrijgegeven voor nieuwbouw met vergroten bouwblok waar nodig.
	• Alle bedrijven zijn overgestapt op minimaal 28 dagen speenleeftijd	Meerkosten worden betaald uit de markt. Oplossing voor de knelpunten uit inventarisatiestudie. Meerkosten worden betaald uit de markt. Overgang naar vrijloopkraamhok.

Nu is het moment om door te pakken.
Denk vooruit. Werk dierwaardig.

www.vitalevarkenshouderij.nl

mei 2025